

report ample life satisfaction today, though it may well be at the expense of catastrophic global warming consequences for their children" (p. 174-175).

Colman criticised the educational system which is based on standardised educational tests. He realised that education is an essential element of sustainable development. This is the "key to building a sustainable and equitable new economy" (p. 194). By the way, he described the errors and funds wasted by UNICEF. Even a famous presentation of the new model from Bhutan at the UN in 2012 (chapter 13, "A 'New Economic Paradigm' for the World", ended in defeat. Bhutan is economically dependent on foreign aid and politically on India. Resistance of the World Bank and India, the Asian Development Bank, and the conflict between civil servants and experts brought about the collapse of the project.

The summary is included in the last two chapters, 14, "Can Genuine Progress Really Happen?", and 15, "Forging a New Economy". He cited Greta Thunberg and David Attenborough and said that politicians need concrete, verified measures, but when they receive them, they are still guided by the political calculations detrimental to society and nature. Finally, he asked: "Is capitalism compatible with sustainability?" In his opinion, the choice is not between capitalism and communism, but we need a new "economic system based on the necessity to live within the boundaries of what nature provides and to ensure that resources are efficiently used and fairly distributed" (p. 275).

He wrote about it earlier: "Resistance to the GPI (...) sprang not just from powerful economic forces but from the very nature and inner structure of a capitalist system that is reliant on growth for its sur-

vival" (p. 130). The modification of the GDP has no sense, because "GDP per se is not an indicator but an accounting system" (p. 131). The new economy should be based on sustainability, equity, and efficient use of resources. The book by Ronald Colman is indeed long, sometimes long-winded, and includes a lot of repeats, but it is interesting and written in colourful language.

Karol Dąbrowski

<https://doi.org/10.5559/di.31.4.10>

Marin Sopta, Vlatka Lemić i Marija Benić Penava (Ur.) POVIJEŠT HRVATSKE POLITIČKE EMIGRACIJE U 20. STOLJEĆU

Centar za istraživanje hrvatskog iseljništva, Zagreb, 2020., 332 str.

Zbornik radova *Povijest hrvatske političke emigracije u 20. stoljeću*, koji predstavljamo javnosti, proizišao je iz istoimenoga međunarodnog skupa koji je održan 21. i 22. veljače 2019. godine u Hrvatskoj matici iseljenika u Zagrebu. Skup je održan u organizaciji Centra za istraživanje hrvatskog iseljništva, dok je Hrvatska matica iseljenika bila suorganizator. Cilj skupa bio je, prema riječima njegova organizatora, Marina Sopte, demistificiranje uloge hrvatske političke emigracije u dugoj borbi za hrvatsku neovisnost i upoznavanje javnosti s akterima i događajima tijekom "kratkoga" 20. stoljeća. Zbornik, u koji je uvršteno 29 radova, ima 332 stranice, uredili su dr. sc. Marin Sopta, doc. dr. sc. Vlatka Lemić i izv. prof. dr. sc. Marija Benić Penava. Zbornik sadrži i prolog te pozdravne riječi Marina Sopte, Mije Marića, Tomislava Markića i Vlatke Vukelić.

Prvi rad, pod naslovom "Proces čišćenja memorije: emigrantska *Hrvatska revija* i historiografija", napisao je Jure Krišto.

U njemu se autor bavi životom i dosezima časopisa *Hrvatska revija* od 1951. do 1991. godine, zastupajući tezu da je časopis dao velik doprinos u kritici dvaju totalitarizama u 20. stoljeću s kojima se susreo hrvatski narod te da je bio otvoren za sve, bez obzira na ideološko-politički svjetonazor, postavši i poprište sučeljavanja mišljenja, povijesnih iskustava i političkih ocjena, dok je kao nedostatak isticao činjenicu da je objavljivao radove isključivo na hrvatskome jeziku, čime se nisu mogli nametnuti znanstvenim krugovima u inozemstvu kao izvor za alternativnim tumačenjem ratnih i političkih događaja u Hrvatskoj i Jugoslaviji. Autor posebnu pozornost posvećuje kritici ustaštva u *Hrvatskoj reviji*, koja je dolazila iz pera Jure Petričevića, Eugena Dide Kvaternika, Dragutina Kambera, Franje Nevistića, kao i kritici komunističke diktature u Hrvatskoj i Jugoslaviji. Tomislav Sunić autor je rada "Hrvatska kultur-politička emigracija; začetak i prva žrtva Domovinskog rata". U njemu autor predstavlja svoje eseje o raznim teorijama postmoderne, objavljene sredinom 1980-ih u *Hrvatskoj reviji* zastupajući tezu da je stvaranje kulturne hegemonije osnovni korak u preuzimanju političke hegemonije, tj. u stvaranju novoga političkog poretka, držeći da je navedeni časopis imao važnu ulogu u legitimiranju nastanka hrvatske države 1991. godine, dok današnju državu smatra neurotskom zemljom bez identiteta koja službeno vrluda čas do jugoslavenstva čas do ustaštva. Zatim slijedi rad "Hrvatska politička emigracija: nastanak, podjele, kontroverze" autora Danijela Jurkovića. U radu autor navodi da je nakon Drugoga svjetskog rata hrvatska politička emigracija bila podijeljena na dvije skupine: HSS-ovsku Vladka Mačeka i ustašku Ante Pavelića, koje su unatoč svim razlikama

imale i nešto zajedničko, a to je neprijateljstvo prema novom državnom (prosovjetском) uređenju jugoslavenske države, doživljavajući komunistički Sovjetski Savez kao glavnoga političkog protivnika, opisujući pri tome usporednu povijest njihova napuštanja, odnosno bijega, iz države i stupanja u kontakt s Amerikancima. Marina Perić Kaselj napisala je rad pod naslovom "Kako smo postali Jugoslaveni: o etničkim/nacionalnim identitetima Hrvata u Čileu i Argentini za vrijeme Prvoga svjetskog rata". Autorica posebnu pozornost posvećuje Jugoslavenskoj narodnoj obrani, što je bio organizirani iseljenički politički pokret koji je propagirao južnoslavensku koncepciju, a prestao je s radom u ožujku 1919. godine, te upozorava na razloge zašto je pokret brže napredovao u Čileu, a slabije i bez snažnijeg odjeka u Argentini. Mario Jareb autor je rada "Hrvatsko domobranstvo u objema Amerikama kao sastavni dio Ustaško-domobranskog pokreta od 1931. do Drugoga svjetskog rata". U njemu je autor analizirao političku organizaciju Hrvatski domobran u Argentini te Sjedinjenim Američkim Državama kojoj je glavni cilj bio rušenje jugoslavenske države i uspostava neovisne hrvatske države, čime je pridonio radu cjelokupnoga Ustaško-domobranskog pokreta svojom promidžbeno-obavijesnom-financijskom djelatnošću. Marin Sopta napisao je rad "Hrvatska seljačka stranka i Hrvatski oslobodilački pokret od 1945. do 1990.". U njemu autor na temelju osobnih razgovora i susreta s Jurjem Krnjevićem i Srećkom Pšeničnikom prikazuje djelovanje, ideologiju i sukobe između Hrvatske seljačke stranke i Hrvatskoga oslobodilačkog pokreta, koje su dugo bile najutjecajnije emigrantske političke stranke među hrvatskim iseljenicima. Tomislav Đurasović autor je rada "Hrvatsko proljeće i Hrvatska politička emigracija: međusobni odnosi i utjecaji, ujedinjenje i zajednička borba za Hrvatsku". Riječ je o radu memoarskoga karaktera u kojem autor opisuje zbivanja za trajanja Hrvatskoga proljeća, u kojem je sudjelovao kao student, te nakon

sječe hrvatskoga vodstva u Karađorđevu svoj odlazak u SR Njemačku i djelovanje u hrvatskim emigrantskim organizacijama (Hrvatski narodni odbor, Hrvatsko narodno vijeće). Wolfy Krašić autor je rada "Akcije Hrvatskog narodnog vijeća u vrijeme bolesti i smrti Josipa Broza Tita". U njemu se autor bavi vođenjem diplomatsko-lobističko-promidžbene kampanje Hrvatskoga narodnog vijeća uoči i nakon smrti jugoslavenskoga predsjednika Tita, što je za njih bio događaj koji se s nestrpljenjem čekao, jer su priželjkivali urušenje komunizma i jugoslavenske države. Kampanja je davala ograničene rezultate i kao takva bila je, kako navodi autor, neugodna za beogradski režim. Nikola Štedul napisao je rad "Razlozi za osnivanje Hrvatskoga državotvornog pokreta 1981. godine". U njemu autor navodi temeljna programatska polazišta Hrvatskoga državotvornog pokreta sastavljenih od sedam točaka, za koja je bio zaslužan Bruno Bušić: nacionalno pomirenje, općehrvatsko jedinstvo, djelatna veza domovine i izbjeglištva, razvoj vlastitih snaga i oslon na njih, nadideologijska nacionalna borba, neutralnost u odnosu na Istok i Zapad, upotreba svih primjerenih sredstava borbe. Zatim slijedi rad "Krunoslav Draganović – 'trn u oku' jugoslavenskom komunističkom režimu" autora Mire Akmadže. Autor u radu analizira i objašnjava zabrinutost jugoslavenskih komunističkih vlasti zbog djelovanja svećenika Krunoslava Draganovića u iseljeništvu, osobito u Zavodu sv. Jeronima u Rimu. Upozorava i na posljedice toga djelovanja na crkveno-državne odnose u Jugoslaviji, kao i na odnose između Jugoslavije i Svete Stolicе. U konačnici, autor posebno objašnjava razloge koji su doveli do odustajanja jugoslavenskih vlasti od suđenja Draga-

noviću nakon njegova zagonetnog povratka u Jugoslaviju u rujnu 1967. godine, preciznije u Sarajevo, gdje je živio, radio i preminuo 1983. godine. Ivan Miletić napisao je rad "Dr. George Jure Prpić (1920.–2009.): Povjesničar hrvatskog iseljeništva u Americi". Riječ je o biografskom radu posvećenom profesoru emeritusu Juri Prpiću, koji se bavio istraživanjem hrvatskoga iseljeništva u Sjedinjenim Američkim Državama, boreći se za zajedništvo iseljenih Hrvata i onih u domovini. Rad sadrži i izbor iz njegove bibliografije. Tanja Trošelj Miočević autorica je rada "Bogdan Radica – diplomat, publicist i novinar". U radu autorica, nadahnuta knjigom *Hrvatska 1945*. Bogdana Radice, opisuje njegovu političko-ideološku transformaciju od jugoslavenstva do pobornika hrvatske neovisnosti, ostajući pri tome antifašist i kritičar ustaštva Ante Pavelića. Marko Zadravec napisao je rad "Dušobrižničko djelovanje Vilima Cecelje (1909.–1989.): Političke okolnosti Drugog svjetskog rata i poraća". Riječ je zapravo o autorovu kratkom prilogu o biografskim crticama svećenika Vilima Cecelje, u kojem donosi i prijepis njegove oporuke u kojoj navodi da se nikada nije petljao u stranačku politiku, nego da je od sebe dao sve što je mogao za Boga i Hrvatsku, pozivajući političke vođe na sjedinjenje s narodom u pobožnosti i iskrenom kršćanskom životu. Jure Vujić autor je rada "Revolucionarna strategija hrvatske političke emigracije u kontekstu hladnog rata: nedoumice, dileme oko legitimiteta nasilne borbe i pojmovno razbistravanje 'terorističke' paradigme". Autor u radu obrađuje pojam terorizma kroz povijest i njegovu tipologiju. Pri tome navodi da je, kada je riječ o pokušaju tipološke i politološke kategorizacije pokreta i organizacija hrvatske političke emigracije koje su zagovarale primjenu legitimne prisile i revolucionarnu metodu i strategiju za oslobađanje i osamostaljenje Hrvatske, poput primjerice akcije Feniks 72. od strane Hrvatskoga revolucionarnoga bratstva, nužno smjestiti tu revolucionarnu strategiju unutar tadašnjega vremensko-prostornog konteksta bipolarnoga poret-

ka Hladnoga rata, zastupajući tezu da se navedena akcija ne tumači kao *sui generis* već kao nastavak stoljetne hrvatske revolucionarno državotvorne tradicije, počevši od Matije Ivanića. Marin Knezović autor je rada "Nasilje kao sredstvo političke borbe hrvatskih iseljenika početkom 20. stoljeća očima Stjepana Radića i Stjepana Dojčinovića". U njemu se autor bavi polemikom između Stjepana Radića i Stjepana Dojčinovića, vezano uz atentat na kraljevskoga komesara Ivana Skerleca 1913. godine. Priказuje sadržaj dviju brošura (Radićeve te Dojčinovićeve) koje tematiziraju revolucionarnu i nasilnu borbu Hrvata za ostvarenje političkih ciljeva. Autor pokazuje Radićeve argumente u kritici revolucija, nepodržavanju političkoga terora i osudama atentata, kao i Dojčinovićeve stavove u kojima kritizira hrvatske političare, osobito Radića, držeći pri tome da jedino hrvatski iseljenici mogu učiniti promjene u Hrvatskoj. Bože Vukušić autor je rada "Hrvatsko revolucionarno bratstvo (HRB)". U njemu autor opisuje nastanak, najvažnije programatske odrednice, djelovanje s posebnim naglaskom na akciju Feniks 72., reorganizaciju te samoraspuštanje navedene hrvatske emigrantske političke organizacije, do koje je došlo 25. studenoga 1996. godine. Anđelko Mijatović napisao je rad pod naslovom "Bruno Bušić, simbol hrvatskoga otpora i žrtve", u kojem donosi kratku kronologiju Bušićeva djelovanja. Zatim slijede dva rada o hrvatskim emigrantskim političkim strankama. Prvi je rad "Vladko Maček ili Juraj Krnjević? Percepcija dvojice čelnika HSS-a u političkoj emigraciji od 1945. do 1965. godine", kojem je autor Ivan Tepeš. U radu autor opisuje međusobne razlike u rješavanju hrvatskoga pitanja između predsjednika HSS-a Mačeka i glavnoga tajnika HSS-a Krnjevića, ističući da je Maček bio

skloniji politici sporazumijevanja sa Srbima i Slovencima te rješavanju hrvatskoga pitanja u sklopu Jugoslavije, dok je Krnjević bio skloniji rješavanju hrvatskoga pitanja izvan sklopa Jugoslavije i nije bio sklon sporazumima sa Srbima, zbog čega su ga kritizirale srpska politička emigracija i Mačekovi pristaše. Međutim, te razlike nisu nikada dovele do unutarstranačkog raskola u HSS-u. S druge strane, zajedničko im je bilo protivljenje komunističkom uređenju Hrvatske i Jugoslavije te Ustaškom pokretu i Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Marko Paradžik autor je rada "Hrvatska republikanska stranka od 1951. do 1991. godine". U njemu autor opisuje nastanak, program i političko djelovanje republikanaca, osobito dok su stranku vodili Ivan Oršanić, Ivo Korsky i Kazimir Katalinić, koji su se distancirali od totalitarnoga karaktera Nezavisne Države Hrvatske i zalagali se za politički pluralizam, stvaranje neovisne hrvatske države te rušenje komunističke Jugoslavije. Vlado Glavaš autor je rada "Hrvatski domobranski nogometni klub Hrvat iz Chicaga". U radu autor ukratko opisuje povijesni razvoj nastanka i djelovanja Hrvatskoga domobranskoga nogometnog kluba *Hrvat* iz Chicaga, koji je utemeljen 1963. godine. Zatim slijede biografski radovi o osobama iz hrvatske političke emigracije. Mislav Rubić napisao je rad "Političko i kulturno djelovanje dr. Ante Ciliga u iseljeništvu od 1945. do 1991. godine". Riječ je zapravo o autorovu kratkom prilogu u kojem donosi biografske crtice o Ciligi. Opširniji rad "Političko i kulturno djelovanje prof. Marka Čovića u domovini i hrvatskom iseljeništvu" napisao je Krešimir Bušić. U tom radu autor opisuje djelovanje bačkoga Hrvata Čovića za vrijeme monarhističke Jugoslavije, Nezavisne Države Hrvatske, u kojoj će biti bliski suradnik Mile Budaka, te za vrijeme svojega odlaska iz domovine i boravka u emigraciji, gdje nije imao mnogo javnih nastupa među hrvatskom emigracijom. Vlatko Smiljanić autor je rada "Mara Matočec i iseljenički HSS", u kojem donosi biografiju Matočecove, njezino političko djelovanje s posebnom pozornošću prema analizi i interpretaciji nje-

zinih tekstova i dopisnica koji se tematiziraju s hrvatskom političkom emigracijom, gdje je najviše surađivala s Jurjem Krnjevićem. Domagoj Novosel napisao je rad "Život i djelovanje emigranta Nikole Holjevca", u kojem prati heterogenost obitelji Holjevac u političko-ideološkim pogledima. Jedini koautorski rad naslovljen "Program emigrantskoga časopisa *Poruka slobodne Hrvatske*" napisali su Gojko Borić i Jakov Žižić. Časopis *Poruka slobodne Hrvatske* pokrenuli su 1978. godine Vladimir Pavlinić, Tihomil Rađa, Branko Salaj i Gojko Borić, jer Jakša Kušan nije htio osuvremeniti *Novu Hrvatsku*. Autori u radu donose uvid u nekoliko objavljenih brojeva časopisa koji se među hrvatskom političkom emigracijom nije uspio nametnuti za financiranje, zbog čega je 1984. godine prestao izlaziti. Zatim slijede pregledni radovi o političkim organizacijama. Maja Grdić autorica je rada "Jugoslavenski odbor", u kojem prati djelovanje organizacije koja je bila ključna za stvaranje zajedničke države južnih Slavena. Autorica prikazuje i razlike među članova Jugoslavenskoga odbora oko uređenja nove države nakon rušenja Austro-Ugarske Monarhije. Mateo Bunoza autor je rada "Hrvatski komitet 1919. – 1921.", u kojem prati nastanak, djelovanje i raspad ilegalne organizacije hrvatskih emigranata predvođenih Ivom Frankom, koji se nisu slagali s ulaskom Hrvatske u južnoslavensku državnu zajednicu. Ante Kožul napisao je rad "Hrvatsko iseljništvo u Australiji 1970-ih", u kojem opisuje kako je glavna aktivnost tada bila ukazivanje na razliku između Hrvata od Jugoslavena i Hrvatske i Jugoslavije. Posljednji rad, "Na tragu dr. Luja Tončić-Sorinja", napisao je Stjepan Šulek. U njemu autor donosi biografiju i opisuje djelovanje Tončić-Sorinja, koji je bio austrijski mi-

nistar vanjskih poslova te glavni tajnik Vijeća Europe koji je predložio da se Schillerova *Oda radosti* iz Beethovenove 9. simfonije proglasi himnom Europske unije.

Zbornik je težio sagledati ulogu hrvatske političke emigracije u suvremenoj hrvatskoj povijesti te upozoriti na njegove bitne značajke i istaknute nositelje i promicatelje. Unatoč različitoj kvaliteti radova, možemo smatrati da je ispunio svoju zadaću. Ovaj zbornik treba pozdraviti i preporučiti svima koje zanima suvremena hrvatska politička povijest, a pogotovo istraživanje hrvatske političke emigracije.

Velimir Veselinović